

vermiş müellifler, eserleri ve bunlarla ilgili bibliyografya belli bir plan içinde yer alır. Eserin 3 ciltlik zeyli (*Supplementband*, Leiden 1937-1942) otuz beş yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Kitabın aslı ile zeyli birleştirilerek Abdülhalim Neccâr, Yâkub Bekir ve Ramazan Abdüttewâb tarafından Arapça'ya tercüme edilmeye başlanmış, bu çalışmanın henüz altı cildi yayımlanmıştır (Kahire, ts., Dârü'l-ma'ârif). 2. *Geschichte der islamischen Völker und Staaten* (München 1939, 1943). İslâm milletlerinin tarihlerine dair olan bu çalışması İngilizce, Fransızca, Arapça, Türkçe, Lehçe gibi birçok dile tercüme edilmiştir. Türkçe tercümesi *İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi* adıyla Neşet Çağatay tarafından yapılmıştır (Ankara 1954). Bu eserde Brockelmann'ın İslamiyet ve Türk-lük'le ilgili bazı konularda gerçeğe uymayan subjektif tutumu dikkati çeker. 3. *Lexicon Syriacum* (Leipzig 1895). 4. *Syrische Grammatik* (Leipzig 1899). 5. *Arabische Grammatik* (Leipzig 1904; A. Socin ile birlikte). 6. *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen* (I-II, Leipzig 1908-1913). Sâmî dillerinin mukayeseli gramer esaslarını ele alan orijinal bir eserdir. Ramazan Abdüttewâb tarafından *Fıkhü'l-lugâti's-Sâmîyye* adıyla Arapça'ya tercüme edilmiştir (Riyad 1397/1977). 7. *Verzeichnis der arabischen, persischen, türkischen und hebräischen Handschriften der Stadtbibliothek Breslau* (Breslau 1903). Breslau şehir kitaplığında bulunan Arapça, Farsça, Türkçe ve İbrânî yazmaların fihristidir. 8. *Katalog der orientalischen Handschriften mit Ausschluss der hebräischen der Stadtbibliothek zu Hamburg* (Hamburg 1908). Hamburg şehir kitaplığındaki İbrânî'den başka Doğu dilleri yazmalarının katalogudur. Katalogun birinci kısmında Arapça, Farsça, Türkçe, Malayca, Koptça, Süryânîce ve Habeşçe yazmalar bulunmaktadır. 9. "Mahmûd al-Kâşgarîs Darstellung des türkischen Verbalbaus", *Kéleti Szemle*'de (Budapest 1919, XVIII, 29-49). Bu makalede Kâşgarlı Mahmud'a göre Türk fil kuruluşu anlatılmaktadır. 10. "Alttürkistanische Volksweisheit". Eski Türkistan halk hikmetlerine dair olan bu araştırma *Ostasiatische Zeitschrift*'te (VIII, 49-73) yayımlanmıştır (1920). 11. *Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahmûd al-Kâşgarîs Dîvan Lugât at Turk. Dîvânü lugâti't-Türk*'ten tesbit ettiği Orta Türkçe söz hazinelerine dairdir (Bibliotheca Orientalis Hungarica, I, Budapest-Leipzig

1928). Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânü lugâti't-Türk* adlı eseri 1917'de yayımlanmış, fakat Türk dilinin bu paha biçilmez hazinesi Arapça yazıldığından ancak çok iyi Arapça bilenlerin faydalanabileceği bir kaynak olarak kalmıştı. Brockelmann önce eserin dili ve eserdeki halk edebiyatı, Türk boyları vb. konular üzerinde çalışıp bunları makaleler halinde yayımladı. Daha sonra *Dîvân*'daki bütün kelimeleri herkesin faydalanacağı bir söz-lük şekline getirdi. Son üç eseri bu konudaki çalışmalarının en önemlileridir. 12. *Osttürkische Grammatik der islamischen Literatursprachen Mittelasiens* (Leiden 1951-1954). Orta Asya edebî dillerine ait bir Doğu Türkçesi grameridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Kâsım Sehâb, *Ferheng-i Hâversînâsân*, Tahran, ts., s. 73-75; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, II, 424-430; O. Spies, "Verzeichnis der Schriften von Carl Brockelmann", *Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Gesellschaftswissenschaftliche Reihe*, VII/4, Leipzig 1938; O. Pritsak, "Carl Brockelmann 1868-1956", *UAIJ*, sy. 28 (1956), s. 54-56; K. Czeglédy, "Carl Brockelmann (1868-1956)", *AOH*, sy. 7 (1957), s. 105-108; B. Spuler, "Carl Brockelmann 1868-1956", *Isl*, XXXIII (1957), s. 157-160; J. Fück, "Carl Brockelmann als Orientalist", *Wissenschaftliche Zeitschrift Universität Halle, Gesellschafts-Sprach*, sy. 7, Halle 1958, s. 857-875; a.m.f., "Carl Brockelmann (1868-1956)", *ZDMG*, sy. 108 (1958), s. 1-13; aynı makale (trc. M. Ali Haşîşû, Selâhaddin el-Münecid, *el-Müsteşrikûne'l-Almân* içinde), Beyrut 1978, I, 153-162; M. Mansuroğlu, "Carl Brockelmann (1868-1956)", *TDED*, VIII (1958), s. 109-112; İbrâhim Medkûr, "Carl Brockelmann el-Bibliyûcrâfi", *MMLA*, XXIV (1969), s. 12-16; M. Hamîdullah, "Carl Brockelmann (1868-1956)", *İTED*, VII (1984), s. 243-248; A. Bedevî, "Carl Brockelmann", *Meusû'atü'l-müsteşrikîn*, Beyrut 1984, s. 57-66; Abdülmennân Ömer, "Brockelmann", *UDMI*, IV/1, s. 273-274; Rudolph Sellheim, "Brockelmann", *Eir*, IV, 456-457.

NURİ YÜCE

BROWNE, Edward Granville

(1862-1926)

İngiliz şarkiyatçısı.

7 Şubat 1862'de Gloucestershire'de doğdu. Cambridge'te, Eton ve Pembroke kolejlerinde tıp öğrenimi gördü. 1887'de doktor olduysa da bu mesleği icra etmedi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında henüz on altı yaşında iken Ruslar'a karşı beslediği antipatinin yanında Türkler'e karşı, gösterdikleri kahramanlık ve şecaate hayran kalarak Osmanlı ordusunda görev almayı isteyecek ve Plev-

Edward
Granville
Browne'i
deriş
kıyafetiyle
gösteren
bir fotoğraf

ne'nin düşmesine bir Türk kadar üzülecek derecede sevgi duymaya başlamış, böylece haklarında o zamana kadar hiç bilgisinin olmadığı Doğu ülkelerine, özellikle Türkiye'ye ve Türkler'e karşı kendisinde büyük bir ilgi uyanmıştı. Bu ilgi ve sempati onu önce Türkçe, arkasından da Cambridge'te bir yandan tahsiline devam ederken bir yandan da Arapça, Farsça ve Hintçe öğrenmeye yöneltti. Bu arada üzerinde çalıştığı dillerin konuşulduğu ülkelerin din, tarih, edebiyat tarihi ve siyasî, sosyal durumları ile de ilgilendi. 1884 yılında İstanbul'da uzun bir tatil yaptı. 1887'de tıp öğrenimini bitirince Pembroke Koleji'ne intisap etti ve böylece kendini tamamen şarkiyat çalışmalarına verebilme imkânını buldu. Aynı yıl İran'a gitti ve seyahat intibalarını 1893'te Londra'da basılan *A Year Amongst the Persians* adlı kitabında yayımladı. Ülkesine dönüşünde (1888) Cambridge'e Farsça okutmanı tayin edildi; 1902 yılında da aynı üniversitede C. Rieu'nün yerine Arapça profesörü oldu.

Browne, XIX. yüzyılda İran'da ortaya çıkan Bâbîlik ve Bahâîlik hareketlerine yakın ilgi duydu ve bu mezheplerin ileri gelenleriyle münasebet kurdu. 1889'da Bâbîliği tanıtan bir makale yazarak *The Journal of the Royal Asiatic Society*'nin yazı kadrosuna giren Browne burada fasılalarla çalıştı ve 1922'de de müdür yardımcısı oldu. Bu arada Bâbîlik ve Bahâîliğin tarihiyle ilgili olarak Abdülhâ tarafından yazılan eseri tercümesiyle birlikte neşretti (*A Traveller's Narrative Written to Illustrate the Episode of the Bab*, I-II, Cambridge 1891). Aynı zamanda British Academy ile Royal College of Physicians'da öğretim üyeliği yapıyordu. Bu sıralarda, içinde İran vatan şiirlerinden güzel örnekler bulunan *The Press and Poetry of Modern Persia* (Cambridge 1914) ve *The Persian Revolution of 1905-1909* (London 1966) adlı kitaplarını da hazırladı.

Browne 1901'de, yakın dostu ünlü Türkolog E. J. W. Gibb'in ölümü üzerine, onun yarım kalan *A History of Ottoman Poetry* adlı eserinin ilk cildi dışındaki beş cildinin ikmal ve neşrini üzerine aldı. Aynı zamanda kendisine, Gibb'in hâtrısını canlı tutmak için annesi tarafından kurulan ve *Gibb's Memorial Series* adı altında çoğunlukla Arap ve Fars edebiyat ve tarihlerine dair ana kitapları neşreden vakfın yönetimi verildi. Bu faaliyetleri arasında, Cambridge Üniversitesi'nin kütüphanesinde mevcut İslâmî el yazmaları için hazırladığı ve 1896-1922 yılları arasında çeşitli tarihlerde yayımladığı dört ciltlik *Descriptive Catalogue of the Oriental Manuscripts* adlı katalogu ile yine dört ciltlik *A Literary History of Persia* (Cambridge 1902-1924) adlı eserinin çalışmalarını da kesintisiz devam ettirdi.

Browne 1900'ün ilk aylarında başlayıp 1924'e kadar uzun yıllar sürdürdüğü büyük bir gayret, dikkat, emek ve sebatın ürünü olan ve bugüne kadar yapılmış benzerlerinin arasında ilk ve en mükemmeli teşkil etme özelliğini hâlâ koruyan son ve en büyük eseri *A Literary History of Persia*'yı, İran'ı ve İranlılar'ı bilhassa kültürel ve edebî yönleriyle en eski devirlerinden itibaren modern zamanlara kadar tanıtmak için kaleme almıştı. Aslında bu eserini bir cilt halinde hazırlamayı tasarlamışken konunun buna imkân vermeyecek kadar geniş ve yüklü oluşu, kendisini aşağıdaki gibi dört ciltlik bir plan yapmaya sevk etmiştir: 1. En eski devirlerden Firdevsî'ye (ö. 1020 [?]) kadar olan dönem (Ali Paşa Sâlih tarafından Farsça'ya tercüme edildi; Tahran 1333 hş.). 2. Firdevsî'den Sa'dî'ye (ö. 1292) kadar olan dönem (Fet-

hullah Müctebâî tarafından Farsça'ya [Tahran 1341 hş.], İbrâhim Emîn eş-Şevâribî tarafından Arapça'ya [Kahire 1373/1954] tercüme edildi). 3. İlhanlılar'dan (1265-1337) Safevîler'e (1405-1502) kadar olan dönem (Ali Asgar Hikmet tarafından Farsça'ya tercüme edildi; Tahran 1328 hş.). 4. Safevîler'den 1900'lere kadar olan dört asırlık dönem (Reşîd-i Yâsemî tarafından Farsça'ya tercüme edildi; Tahran 1316 hş.). Browne bu hacimli eserlerin yanı sıra tıp tarihi alanında verdiği konferanslardan oluşan *Arabian Medicine* (Cambridge 1921) adlı önemli bir eser daha yayımlamış, ayrıca Nizâmî-yi Arûzî'nin *Çehâr Makâle*'si, Devletşâh'ın *Tezkiretü's-şu'arâ* adlı eseri, Avfî'nin *Lübâbü'l-elbâb*'i ve Müstevfî'nin *Târîh-i Güzide*'si gibi bazı Farsça kitapların da tenkitli neşirlerini yapmıştır (Browne'un eserlerinin bir listesi için bk. Babinger, s. 118-122).

5 Ocak 1926'da Cambridge yakınlarında ölen Browne, İslâm medeniyetlerini kendi ülkesinde ve Batı'da ilk ve en iyi biçimde tanıtan araştırmacılardan biri olmuştur. Çalışmalarında zaman zaman belirttiği üzere gerek mektuplaşmalar gerekse karşılıklı ziyaretlerle yakın temas ve arkadaşlık kurduğu birçok Türk, İranlı ve Arap ilim adamı vasıtasıyla orijinal kaynakları görebilme imkânını bulduğu gibi bu âlimlerin fikirlerinden de en iyi şekilde istifade etmiştir. Bunlar arasında özellikle Rıza Tevfik Bölükbaşı ile aslen İranlı olan edip Hüseyin Dânişî zikretmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

E. D. Ross, "Browne, Edward Granville", *Dictionary of National Biography 1922-1930*, Oxford 1937, s. 123-125; Gibb, *HOP*, II, s. X; Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, s. 51-53; Necib el-Akîdî, *el-Müsteşrikin*, Kahire 1980, II, 80-82; Halil Hâlid, "Müsteşrik-i Şehir Profesör Browne ve Balkan Komitesi", *SM*, IV/101 (1328), s. 390; Mirza Muhammed Hân Kazvinî, "Vefât-ı Üstâd Edward Browne İngilizisi", *İranşehr*, IV/2, Berlin 1926, s. 73-92; IV/3 (1926), s. 139-158; IV/4 (1926), s. 208-216; R. A. Nicholson, "Edward G. Browne", *JRAS*, sy. 2 (1926), s. 378-385; Ellis H. Minns, "Obituary: Edward Granville Browne, M. A., M. B., F. B. A., F. R. C. P. 1862-1926", *BSOAS*, IV/1 (1926), s. 217-221; Fr. Rosen, "Erinnerungen an Edward G. Browne", *OLZ*, XXIX (1926), s. 878-883; Fr. Babinger, "Kleine Mitteilungen und Anzeigen, Edward Granville Browne 1862-1926", *Isl.*, XVI (1927), s. 114-122; Peter Chelkowski, "Edward G. Browne's Turkish Connexion", *BSOAS*, XLIX/1 (1986), s. 25-34; Abdullah Uçman, "Rıza Tevfik'in Edward G. Browne'a gönderdiği Mektuplar", *KAM*, y. 12, sy. 2 (1983), s. 31-48; *EBR*, IV, 287; G. Michael Wickens — Juan Cole — Kamran Ekbal, "Browne", *Elr*, IV, 483.

TEVFİK RÜŞTÜ TOPUZOĞLU

Resmî adı	: Negara Brunei Dârüsselâm
Başşehri	: Bender Seri Begavan
Yüzölçümü	: 5766 km²
Nüfusu	: 260.000 (1992 tahmini)
Resmî dini	: İslâm
Resmî dili	: Malayca
Para birimi	: Brunei doları

BRUNEY

Güneydoğu Asya'da
müslüman ülke.

Resmî adı Negara Brunei Dârüsselâm'dır. Malayca bir kelime olan Brunei "barış ve selâmet yeri" anlamına gelir. Borneo adasının Güney Çin denizine bakan kuzeybatı kıyısında kurulmuş petrol zenginini modern bir sultanlıktır. 114° 23' - 115° 23' doğu boylamları ile 4° - 5° 5' kuzey enlemleri arasında yer alır. Yaklaşık 200 km. uzunluğunda bir kıyı şeridine sahip olan ülkenin yüzölçümü 5766 kilometrekaredir. 1988'de yapılan resmî sayıma göre nüfusu 241.000 olup 1992 tahmini 260.000 civarındadır. Burayı 1857'de ziyaret eden İngiliz seyyah Spenser St. John nüfusunun o tarihte 25.000 civarında olduğunu yazmaktadır. Yüzölçümüne göre nüfusun az olmasının sebebi ülke topraklarının % 75 gibi büyük bir bölümünün tropikal ormanlarla kaplı bulunmasıdır; meskûn bölgeler arazinin % 4'ten daha az bir kısmını oluşturur. Nüfusun % 65'ini Malaylar, % 23'ünü Çinliler, gerisini de çeşitli azınlıklar meydana getirir. Resmî dil Malay dili olmakla beraber İngilizce ve Çince de kullanılmaktadır. Halkın yüksek bir hayat seviyesinde bulunmasını ve ülkenin dünyada kişi başına düşen millî gelirin yüksek olduğu ülkeler arasında yer almasını sağlayan petrol ve doğal gaz Brunei ekonomisinin en büyük gelir kaynaklarıdır. 1983 verilerine göre gayri sâfi millî hâsıla 4420 milyon, kişi başına düşen senelik gelir ise 21.140 ABD dolarıdır.

Brunei'nin tarih öncesi durumu hakkında kesin bilgiler yoktur. Arkeolojik

Browne'in Rıza Tevfik'e gönderdiği mektup

